

PALFI KÁROLY.

(1847—1888.)

Midőn majd az unitárius vallás történetében a mai nemzedék jel-seiről leszen szó, lehetetlen, hogy annak írója meg ne emlékezzék Pálfi Károlyról, vallásunknak és nevelés-oktatásügyünknek eme korán sirjába dőlt lelkes bajnokáról. Ezelőtt másfél tiz évvel Torda-Aranyosmegye tanügye hazánkban a többi megyékkel szemben az utolsó helyet foglalta el. Hogy e viszony, e sötét kép ma meg van változva, abban nagy érdeme van az egész vármegye intelligentiájának, egész Aranyosszék székelységének általános részvéte között ezelőtt pár hóval sirjába kísért Pálfi Károlynak, ki Tordán mint unitárius középtanodai és állami polgári iskolai igazgató, mint a torda-aranyosmegyei tanítótestület elnöke s e mellett mint az egyház és társadalom szakavatott munkása szerzett magának el nem muló érdemeket.

Pálfi Károly született 1847. jul. 14-én Torda-Aranyosmegyének Várfalva községében Pálfi István és Fülöp Anna unitárius székely szülőktől. Szülői nagy figyelemmel voltak az éles eszű gyermek nevelésére, kiket ő is határtalanul szeretett.

Az elemi iskolát szülőfalujában végezve, a tordai algyimnasiumba hozták, hol kiváló jelét adta a költészet iránti hajlamának és arra való tehetségének. 1865-ben a kolozsvári unitárius főtanoda kitűnő növendéke lett. Rendes tanulmányai mellett tevékeny munkásságot fejtett ki az ifjusági önképző- és olvasó-egyletekben, hol előbb mint jeles tollu jegyző tűnt ki, később mint szerkesztő és elnök vitte az őt méltán megillető vezérszerepet. Magvas felolvasásai mellett, mint szónok gyakorolt gyújtó hatást az ifjuságra. Az ifjusági lapokban megjelent költeményeit, különösen sikerült parodiáit többnyire „Turul“ álnév alatt adta közre.

Az ifjuság által 1871-ken kiadott „Remény“ című emlékkönyvben több sikerült költeménye és hangulatteljes népdala olvasható. Ezek közül kimagaslik a „Márczius 15.“ című.

A gymnasiumi tanfolyamot végezve, papnövendék lett.

Az 1870-ki főtanácsi gyűlés már mint II-od évet végzett theologust a székely-kereszturi gymnasium segédtanárává választotta, hol a tudós és nagyhirű igazgatótanár Marosi Gergelynek társaságában habár csak egy évet töltött mégis nagy hatással volt rá e szellemdús férfival való gyakori érintkezése.

1871 őszén külföldi tanulmányútra küldötte Egyházi Főtanácsunk. Egy félévet Münchenben, egy félévet Heidelbergben töltött növény- és ásványtani ismeretei szélesbitése végett. Azok, kik kitűnő irodalmi készültségét és költői tehetségét ismerték, szintugy sajnálták, hogy elhagyta azt a tért, hol neki méltán jósolhattak szép jövőt.

Tehetségei azonban e téren is csakhamar szép készütséghez juttaták. Külföldi utjából hazatérve, 1812-ben a tordai unitárius algymnasium igazgatótanára lett. Váradik Károlynak, a jeles tanférfinak lépvén nyomdokába, teljes erővel igyekezett az üresen hagyott tért neves elődéhez méltólag tölteni be. Be is töltötte! Mint előde, ő is sokban javította az iskola állapotát. A magán tanítási intézményt helyesebb alpra fektette, megkezdette a nagy munka előkészítését, hogy a gymnasium teljesen felépüljön. S e gymnasium kiépítése első sorban valóban az ő érdeme. Ő nyerte meg az eszmének a várost és megyét felekezeti különbség nélkül s alig pár év alatt a dolgot nem remélt sikerre vezette. Az udvart a legnagyobb szorgalommal befásítá. A közegészségügyre, tisztaságra a legnagyobb gondot fordította, a szegény tanulókról szeretettel gondoskodott, az erkölcsileg romlottakat, ha az atyai intés nem használt, az iskolából szép szerivel mindjárt eltávolítá. Az iskolai rendre és fegyelemre mindig kiváló gondot fordított. Valódi igazgató volt. Mint tanár és paedagogus is egyike volt a legjelesebbeknek. Szakmájában folyton tökéletesítette magát.

A kirándulásokat, melyeket az iskola növény- és ásványtani gyűjteményeinek szaporítása végett oly gyakran tett, végtelenül szerette. Beteges testalkatával sokszor egész nap barangolta a hegyeket, mászta a Torda hasadékát. Mindenben heves és szenvedélyes lévén, legkivált az volt a tanulásban és buvázkodásban. A budapesti és kolozsvári egyetem tanárai, ha ily ügyben Tordán jártak, mindig megkeresték s szakképzettsége előtt meghajoltak. Jeles tulajdonai, szeretetreméltó egyénisége, szellemes ötletei mindjárt tanári működése első éveiben a legnépszerűbb egyéniséggé tették őt nem csak az iskola és tanár-társai előtt, hanem a társadalomban is. Három,

négy év mulva már a város és megye vezéregyéniségei között találjuk. A közdolgok a vármegyében lelkesebb harczost nála már ez időben nem ismernek. Később, ha festileg el is gyengült, megmaradt mindvégig lelkének ereje, szellemének rugékonysága s kedélynek mélysége és melege. Lángbuzgalommal dolgozott mindenütt és mindenben, mire nem szereplési viszketeg, nem önző hiúság, hanem ügyszeretete és buzgósa ösztönözték. A nyegleségnek, felületességnek ellensége és erős ostorozója volt.

A megye főispánja, alispánja, a város polgármestere és a közélet minden elsőrendű férfiával a megyében ismeretségben és összeköttetésben állván, azok csakhamar kiismerték jeles tehetségeit. Így hát akarva, nem akarva, ama fontos szerep, mely a közélet terén neki jutott, belevitte őt a politikai szereplésekbe is. Szívesen vállalkozott a legkényesebb politikai ügyek elintézésére; bármit biztak rá, benne nem csalódtak. Rendkívüli rábeszélő tehetséggel s erős logikával birt.

A megye kir. tanfelügyelője, mint a kormány képviselője 1878-ban megnyerte őt amaz eszmének, hogy tordai algymnásiumunk alkittassék át állami polgáriskolává. — Ez eszme keresztülvitelét az Egyházi Főtanácson folyton szorgalmazta, míg végre hosszas küzdelem után a gymnasium polgári iskolává alakult, melynek 10 évig volt igazgatója. Megelőzőleg a gymnasiumnál 6 évet töltött. Tehát összesen 16 évre terjed az a szolgálat, melyet Tordán a tanügy, a társadalom, szent vallásunk és a közdolgok szolgálatában a legszebb eredménynyel általános megelégedésre eltöltött.

Tanügyi munkásságáról és szakavatottságáról sok szépet beszélnek a torda-aranyosmegyei tanítótestület jegyzőkönyvei és évi jelentései. Ő volt ez egyesületnek is kezdetben szervező elnöke, azután is fentartó lelke és szemefénye mindvégig. Midőn ezelőtt egy évvel sikerült az egyesületnek ujlag őt nyerni meg az elnöki székre: remek stylben, gyújtó hatással mondott szónoklatával felidézte ama tapsot és lelkesedést, melyet keltettek régebbi elnöki megnyitó beszédei. Időközben az elnökségtől azért vált meg, hogy mint tag, az egyletben szabadabban vitakozzék, leplezetlenebbül bírálhasson. Tette is ezeket a legnagyobb készséggel, az ügyekhez hozzászólt, a dolgokat pár ügyes megjegyzéssel mindjárt kerékvágásba terelte, az avatatlan beszélőket elhallgatásra bírta. Tapintatának haszna igen nagy volt!

Az a nagylelki erő, melyet sokoldalu munkásságában egész életén keresztül tanusított, az utóbbi időkbén sem hagyta el, midőn

már testületileg meg volt törve. Életunalom nem vett rajta erőt, a komoly munkát a tavasztól fogva nem bírta már, de azért nem feküdt le, inkább eljárt a társaságba. Barátai között igen jól érezte magát, kiket sikerült élceivel gyakran felvillanyozott. Családja csaknem bálványozta, viszonzásul ama hűségnek, melylyel irántuk élete minden percében viseltetett. Áldott lelkü felesége Szentpéteri Nemes Vilma, kivel 1876-ban lépett házasságra, örökösen féltette gyenge testalkatát. Szive és lelke melegével s a legkörültreintőbb gondossággal igyekezett egészségét megóvni, de nem segíthetett! — Rohamosan jött tüdővész óltá ki belőle hirtelen az életet és így ket'é szakadt az a szent kötelék, mely férjet, nőt s gyermekeket a legpéldásabb szeretetben egyesített Bús özvegye, két kedves gyermeke: Anna és Ferencz, továbbá még életben levő édes atyja egész életükön keresztül fogják őt siratni.

Mi is, kik az ő munkás életének tanui valánk, szintén kegyelettel fogjuk emlékét megőrizni. Ezt ő megérdemli, ki az embernevelés magasztos ideáljáért, egyházunk jövőjéért nemcsak lelkesedett, de azoknak érdekében hathatós buzgalommal sokat is fáradozott.

ISZLAI MÁRTON.

PÁRISI LEVÉL.

PÁRIS, 1888. sept.

(Francia nagy írók : George Sand. Caro-tól 1. köt. in 12. Paris, Hachette.)

Szerkesztő ur!

A francia nagy írók czimü vállalatnak legutóbbi kötete némileg egy posthumus munka, mely a nem régen elhalt és annyira fájlalt Caro tollából származott. Kéziratát még ő adta át Hachette könyvkiadónak, de a mű csakis halála után jelent meg, mely oly korán és oly váratlanul következett le. Sajnálni lehet, hogy a jeles bölcsező művét be sem végezhetette, melyben az egyik legkiválóbb francia író ismerteti, ki a közönségre hosszú időn keresztül nagy befolyást gyakorolt. S még inkább lehet sajnálni, hogy hirtelen halála megakadályozta abban is, hogy közre adja bölcselemi nagy művét, melyet a gondolkozó világ bizonyára örömmel üdvözölt volna. Eddig megjelent tanulmányai azt mutatják, hogy ő mind jeles kritikus, mind mélyelmű bölcsező, erős gondolkozó volt. S a mi nagyon sajtáságos e tekintetben, az az, hogy kritikai tulajdonai sokáig mintegy elnyomni látszottak valódi spiritualis bölcselemi hajlamait. Kétségtelenül, ha a halál nem lepi meg oly korán, s bevégezheti metaphysikai fő munkáját, elvitathatatlanul kitűnt volna az ő bölcselemi értéke. De örvendhetünk, hogy legalább megírta tanulmányát Sand Györgyről. Hogy valaki Sand Györgyről megfelelő ítéletet hozhasson, arra nézve e művet nem nélkülözheti. Megfelelő ítéletet mondom, mert Sand Györgyöt bírálói némely tekintetben igen felmagasztalták, más tekintetben meg lealázták.

Caro úgy látszik helyesen fogja fel őt és jól itéli meg „e szegény nagy lelket“. Részvéttel, rokonszenvvel viseltetik emez oly kedves természet iránt, melynek szenvednie kellett részben saját hibája, részben pedig élete körülményei miatt. De a midőn rokonszenvet tanusit a személy iránt, másfelől komolyan itéli meg nézeteit, téves eszméit és érzelmi aberatioit.

Ugy hiszem, nem szükség Sand Györgyről hosszas, részletes életrajzot adnom. Az ő élete eléggé ismeretes. Csupán azt kell meg-